

ЛИТЕРАТУРА

1. Моляко В.А. Поэтическая психология / В.А. Моляко // Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: зб. наук. праць / За ред. В.О. Моляко. – Т.12. – Вип. 3. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С. 7–12.
2. Моляко В.А. Творческое поэтическое мировосприятие / В.А. Моляко // Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: зб. наук. праць / За ред. В.О. Моляко. – Т.12. вип.6. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – С. 7–19.
3. Моляко В.А. Скорая помощь души / В. Моляко. – Каменец-Подольский, 2006. – 388 с.
4. Моляко В.А. Контрапункт. Поэтический сборник / В. Моляко. – Одесса, 2009. – 388 с.

Киричевская Э. В ПСИХОЛОГИЯ ПРАВОСЛАВНОГО ПОЭТИЧЕСКОГО ТВОРЧЕСТВА (на основе поэтических произведений В. А. Моляко)

В рамках разрабатываемой концепции Поэтической психологии В.А. Моляко раскрывается специфика понимания современного православного поэтического творчества.

Ключевые слова: поэтическая психология, православное поэтическое творчество, религиозное мировосприятие, православная духовная традиция.

Kirichevska E.V. PSYCHOLOGY OF ORTHODOX POETIC CREATIVITY (BASED ON V.O. MOLYAKO POETRY)

Within the bounds of V. O. Molyako poetic psychology conception, specifics of modern orthodox poetic creation understanding is presented.

Keywords: poetic psychology, orthodox poetic creation, religious world-view, orthodox spiritual tradition.

УДК 159.9.072:[159.9:37.015.3]

Ковальчук Т. Г. (м. Рівне)

**ТРЕНІНГ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО
ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ: РОЗРОБКА ТРЕНІНГУ ТА ЙОГО
ВПРОВАДЖЕННЯ У ПРАКТИКУ**

В статті описано модель творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови, яка вміщує наступні структурні складові: мотиваційний компонент, інтелектуальний компонент, емоційний компонент, вольовий компонент, соціальний компонент, особистісний компонент. Також розроблено психологічний тренінг з метою розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови та описано деякі його вправи та техніки.

Ключові слова: творчий потенціал майбутнього вчителя іноземної мови, суб'єкт творчості, мотиваційний компонент, інтелектуальний компонент, емоційний компонент, вольовий компонент, соціальний компонент, особистісний компонент, психологічний тренінг, вправа, психотехніка.

Діяльність вчителя іноземної мови має досить специфічні особливості, які, безперечно, свідчать про складність роботи педагога зі школярами в плані організації: суб'єкт-суб'єктної взаємодії та іншомовного спілкування на уроках, наближеного за своєю суттю до кроскультурного спілкування вчителя та учнів з представниками інших культур завдяки іншомовним висловлюванням, текстам, а також культурної специфіки останніх. Інший вид діяльності вчителя іноземної мови стосується художнього перекладу, який здійснює педагог, готуючись до уроків, а також навчаючи учнів, зокрема, старшокласників, даному виду роботи (йдеться, передусім, про індивідуальне домашнє читання учнями художніх творів). Адже саме художній переклад, на нашу

думку, створює неабиякі умови для розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови. Тому дана проблема не втратила своєї *актуальності* для психологічної теорії та практики.

Так, *завданнями нашої статті* є:

1. Описати розроблену нами модель творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови.

2. Розробити психологічний тренінг з метою розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови та описати деякі його вправи та техніки.

Аналізуючи питання структури творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови, ми вважатимемо, спираючись на дослідження О.О. Попеля, що творчий потенціал вміщує наступні структурні компоненти: мотиваційний; інтелектуальний; емоційний; вольовий [5].

Спираючись на власні міркування щодо особливостей діяльності вчителя іноземних мов, ми доповнили ці компоненти наступними складовими, виокремленими В.О. Моляко в структурі творчого потенціалу особистості, а саме:

- мотиваційний компонент: допитливість, потяг до створення нового, до пошуку й розв'язання проблем;
- емоційний компонент: задатки, нахили, що виявляються в підвищенні чутливості, певній вибірковості, наданні переваг чомусь перед чимось, загальною динамічністю психічних процесів; емоційне забарвлення окремих процесів, емоційне ставлення, вплив почуттів на суб'єктивне оцінювання, вибір, надання переваг; інтуїтивізм – здатність до прояву неусвідомлюваних швидких (іноді миттєвих) оцінок, прогнозів, рішень;
- вольовий компонент: наполегливість, систематичність у роботі, цілеспрямованість, рішучість, працелюбність, сміливе прийняття рішень; творча спрямованість на пошуки аналогій, комбінування, реконструювання, зміна варіантів, економність у рішеннях, використанні часу, засобів та ін.;
- інтелектуальний компонент: швидкість у засвоєнні нової інформації, створення асоціативних масивів; нахили до постійних порівнянь, зіставлень, вироблення еталонів для наступних порівнянь, відбору; прояви загального інтелекту – розуміння, швидкість оцінювань та вибору шляхів розв'язання, адекватність дій [3, с. 15 – 16].

Також, спираючись на виокремлені Н.В. Кузьміною складові творчого потенціалу вчителя, до інтелектуального компоненту ми відносимо *інтелектуальну креативність*. Інтелектуальна креативність включає в себе когнітивну сферу, яка, в свою чергу, складається з аналізу (абстракції) і синтезу (узагальнення). Здібності до аналізу і синтезу є складовими загального інтелекту.

До структури творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземних мов ми ввели п'ятий компонент, який назвали "*соціальним*". Він, на нашу думку, буде вміщувати виокремлені В.О.Моляко складові:

- інтереси, їх спрямованість, частота й систематичність проявів, домінування пізнавальних процесів;
- порівняно швидке та якісне оволодіння вміннями, навичками, прийомами, технікою праці, майстерністю виконання відповідних дій;
- здібності до реалізації власних стратегій і тактик у процесі розв'язання різних проблем, завдань, пошуку виходу зі складних, нестандартних, екстремальних ситуацій" [3, с. 15 – 16].

Також соціальний компонент буде вміщувати складові, виділені Н.В.Кузьміною:

- психологічна готовність до перебудови (реконструювання) діяльності у пошуках нових способів розв'язання творчих задач (самооцінка, інтернальність, екстернальність, догматизм, інтуїція);
- способи врахування системи обмежень та вимог до розв'язання творчих задач, обумовлених професією та виробництвом;
- способи врахування системи вимог та обмежень до розв'язання задач, що зумовлюються моральними принципами [1, с. 46].

До соціального компоненту ми включили складову “соціальна креативність”. Структуру ж соціальної креативності ми приймаємо у вигляді, запропонованому О.О. Попелем [5, с. 54 – 58]:

1. В якості провідного компоненту *соціальної креативності* О.О. Попель виділяє *загальну здатність до самоактуалізації* як основу будь-якого виду творчості, в тому числі й соціального. На наш погляд, ця характеристика особистості виражає найбільш загальну мотиваційну складову соціальної креативності, орієнтацію особистості на гармонію і баланс в собі, на пошук шляхів і можливостей реалізації своїх потенціалів.

2. Самоактуалізація як своєрідний мотиваційний базовий компонент соціальної креативності має доповнюватися мотивами соціальної взаємодії та спілкування, з одного боку, і системою спеціальних здібностей і вмінь (компетенцій), необхідних людині для реалізації продуктивної та творчої соціальної взаємодії, – з іншого. Тому в якості *другого* компоненту соціальної креативності, О.О. Попель виокремлює *соціальну мотивацію*, яка виражає потребу індивіда в здійсненні постійних соціальних контактів та мотиваційних установок на спілкування з іншими людьми.

3. Творча реалізація особистості в соціальній взаємодії вимагає від суб'єкта не просто володіння комунікативними навичками та вміннями, а також певних необхідних якостей, що складають комунікативну компетентність індивіда, адже достатньо продуктивна участь в соціальній взаємодії забезпечується необхідним рівнем сформованості комунікативної компетентності. В психолого-педагогічній літературі зазначається, що *комунікативна компетентність* складається з лінгвістичної, соціолінгвістичної, стратегічної, дискурсивної, соціокультурної, соціальної і психологічної компетентностей. Кожен з цих видів компетентності представлений знаннями, вміннями, здібностями та здатностями, які необхідні людині для здійснення успішної комунікації. Уточнимо ці види компетентностей стосовно вчителя іноземної мови. Так, під *лінгвістичною* компетентністю ми вважатимемо знання педагогом одиниць мови та здатність вміло оперувати ними; під *соціолінгвістичною* – здатність використовувати і перетворювати мовні форми відповідно до ситуацій спілкування зокрема та всього соціального контексту в цілому; під *стратегічною* – здатність використовувати комунікативні засоби для компенсації тих знань чи вмінь (в тому числі й знань про партнерів та ситуацію взаємодії, яких недостатньо фахівцю для здійснення успішного спілкування); під *соціальною* – здатність встановлювати та підтримувати стосунки з людьми, вміння поставити себе на місце іншого та досягти успіху в ситуаціях, які склалися в суспільстві (В.В.Рижов, Д.Шейлз та ін.) [7, 8]. *Психологічна компетентність* визначається нами як здатність майбутнього вчителя іноземної мови до оволодіння власне психологічними ресурсами в спілкуванні, врахування психологічних особливостей партнерів по спілкуванню, що сприяє відчуттю педагогом бути вільним від бар'єрів та труднощів у комунікації, а також спонукає майбутнього фахівця до набуття вміння їх долати. Таким чи-

ном, в структурі соціальної креативності комунікативна компетентність в різних її проявах, має бути представленою у вигляді більш глибокої характеристики особистості, яку ми називаємо **комунікативною сензитивністю**. Комунікативна сензитивність постає *третім* структурним компонентом соціальної креативності і, в свою чергу, включає в себе: - *вербальну сензитивність* як здатність індивіда використовувати мовні засоби адекватно ситуації спілкування (вербальна експресія) і сприймати інформацію, що передається співрозмовником, без смислових спотворень (вербальна перцепція), а також як особливу чутливість до неадекватності чи спотворень у вербальній системі спілкування; ця здатність включає в себе як інтелектуальні, так й емоційні компоненти мовленнєвої діяльності вчителя; - *невербальну сензитивність* як здатність індивіда адекватно ситуації використовувати в спілкуванні різні види невербальної комунікації: акустичну, оптичну – кінестику, тактильно-кінестезичну – такесіку, ольфакторну – запахи (невербальна експресія), а також здійснювати неспотворену інтерпретацію паралінгвістичного компонента мовлення співрозмовника (невербальна перцепція). При цьому вчитель демонструє особливу чутливість до неадекватності та спотворень в невербальній системі спілкування. Дана здатність є базовою в системі інтелектуальних та емоційних характеристик невербальної комунікації.

4. Крім мовленнєвого спілкування, що складає найбільш важливу сторону соціальної взаємодії, неабияке місце займають в процесі комунікації діяльнісні, інтерактивні компоненти, завдяки яким безпосередньо реалізується процес соціальної взаємодії. В структурі *соціальної креативності* поведінкові характеристики особистості також представлені на рівні *поведінкової сензитивності*. Поведінкова сензитивність, на наш погляд, виявляється в наступних характеристиках: 1) в здатності індивіда адекватно інтерпретувати поведінку інших людей з метою знаходження найбільш ймовірних шляхів її подальшого розгортання, а також надмірній чутливості до особливостей поведінки людей (*поведінкова перцепція*); 2) в здатності індивіда використовувати різні поведінкові стилі у взаємодії з іншими людьми відповідно до особливостей партнерів по спілкуванню, а також соціальною ситуацією взаємодії (поведінкова експресія). При цьому поведінкову сензитивність представлено системою інтелектуальних, емоційних та вольових якостей особистості в їх взаємодії.

5. В якості *п'ятої* структурної складової соціальної креативності ми виокремлюємо здатність індивіда прогнозувати розвиток соціальної ситуації взаємодії, що дозволяє здійснювати постійне моделювання подальшого розвитку соціальної ситуації на основі зворотного зв'язку. В основі цієї здатності покладено рефлексивні характеристики особистості, а також її здатність до уяви. Даний структурний компонент соціальної креативності ми будемо називати *соціальною уявою*. Її основу складають дії людини, спрямовані на пошук сценаріїв поведінки іншої особистості, які постають як такі, що є найбільш адекватними конкретній ситуації соціальної взаємодії. Соціальна уява дозволить вчителю здійснити адекватний вибір стратегій поведінки в конкретній навчальній ситуації.

6. Наступною, *шостою* складовою соціальної креативності є креативність професіональна, а однією з різновидів якої постає педагогічна креативність. Педагогічна креативність, в свою чергу, складається з комунікативної та дидактичної. Комунікативна креативність передбачає здійснення діалогу та імпровізації, дидактична креативність – прийняття фахівцем інтелектуальних цінностей, а також здатність до педагогічного новаторства. Складові ко-

мунікативної та дидактичної креативності значно сприяють розвиткові педагогічних здібностей спеціаліста. Педагогічні здібності впливають на здатність до педагогічної творчості, яка, в свою чергу, розвиває інтуїцію. Все це, а саме – інтуїція, здатність до педагогічної творчості, високий рівень розвитку загального інтелекту – значно активізує творчі звершення особистості.

Також, спираючись на дослідження Н.В.Кузьміної, до структури творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземних мов ми ввели “*особистісний компонент*”, який вміщує виокремлені Н.В. Кузьміною складові:

- 1) індивідуальні якості (стать, вік, структура сім’ї, координати народження, стан здоров’я);
- 2) структури вмінь (гностичні, проектувальні, конструктивні, комунікативні, організаційні).

Враховуючи особливості професійної діяльності вчителя іноземної мови, а також загальні визначення та ознаки психолого-педагогічної технології, технологія розвитку творчого потенціалу особистості студентів в загальному вигляді визначається нами як послідовна система організаційних психолого-педагогічних дій, що включають цілеутворення, проектування насичених відповідним змістом, специфічного комплексу методів і форм навчання, створення креативного середовища, результатом реалізації якого є готовність особистості до творчої діяльності.

З метою розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови ми розробили авторський “Тренінг формування творчого потенціалу особистості майбутнього вчителя іноземної мови”. В ньому було використано, крім авторських, вправи, розроблені Н.Ю.Хрящевою та С.І.Макшановим [2, 6]. Кожен блок занять вміщує три тренінгові вправи різного типу; на наш погляд, така організація забезпечує оптимальну роботу студентів з метою розвитку творчого потенціалу їх особистості. Відбір тренінгових вправ відбувався з урахуванням рівня мовної підготовки студентів експериментальних груп; інструкції даються англійською мовою, в дужках наводиться їх переклад. Опишемо деякі з цих вправ.

Заняття 1

Вправа 1.

Перше заняття рекомендується розпочати з вправи, яка допоможе учасникам пізнати один одного краще.

Учасники сидять по колу.

Інструкція: “Зараз ми будемо знайомитись і зробимо це так. Кожен по черзі назве три слова, якимось чином пов’язані з його іменем. При цьому саме ім’я називати не потрібно. Після цього ми намагатимемося зрозуміти, як звати цю людину”.

Дана вправа спрямована на розвиток експресії та перцепції за допомогою інформації, що передається вербальними засобами. Крім цього, це завдання істотно підвищує активність учасників, ступінь їхньої включеності в роботу. Виконання завдання здійснює мотивуючий вплив на учасників, адже відбувається порівняння варіантів уявлень у свідомості кожного учасника, які великою мірою залежать від суб’єктивних критеріїв стандартності-нестандартності, адекватності-неадекватності тощо.

Вправа 2.

Метою наступної вправи є, з одного боку, розвиток сензитивності, особливо тієї її сторони, яка стосується здатності запам’ятовувати зафіксовані у зовнішньому вигляді ознаки інших людей. З іншого боку, вправа розвиває

вміння знаходити специфічне у зовнішньому вигляді суб'єкта й точно його описувати (вербальна експресія).

Учасники сидять по колу.

Інструкція: “Зараз один із нас повернеться спиною до кола, після цього я запропоную будь-якому учаснику описати зовнішній вигляд когось з нас: я на нього вкажу, не називаючи імені. Завдання того, хто відвернеться – зрозуміти, про кого йдеться”.

З метою ускладнення вправи можна заборонити опис одягу, прикрас. В процесі виконання вправи в ролі “того, хто впізнає” та в ролі “того, хто дає опис” можуть побувати кілька людей.

Вправа 3.

Метою наступної вправи є розвиток здатності людини розуміти наміри його співрозмовника, використовуючи засоби невербальної комунікації.

Група встає по колу. Керівник виходить з кола та участі у вправі не бере.

Інструкція: “Подумки оберіть собі пару та вирішіть, як ви запропонуєте партнеру провести завтрашній день. Інформацію про ваші припущення потрібно передавати лише невербальними засобами. Пропонувати варіанти проведення завтрашнього дня почнете всі одночасно за моїм сигналом”.

Обговорюючи вправу, керівник звертає увагу на адекватність розуміння партнерами один одного, а також на те, що допомагало і що заважало досягненню цього розуміння. Зазвичай ідеї, що виникають, групуються навколо необхідності зосередитись на партнерові та знаходження адекватних засобів, що забезпечують однозначне тлумачення невербальних реакцій, і, відповідно, їх адекватне розуміння. Також інколи в групі виникає потреба в додатковій інформації чи її повторенні.

Отриманий в результаті виконання вправи матеріал дає можливість усунути проблему труднощів у передачі та прийомі суб'єктом інформації. Керівник запам'ятовує ефекти, що виявились, та може використовувати їх у процесі ілюстрування інформації у процесі її прийому та передачі під час суб'єкт-суб'єктного спілкування.

Заняття 2

Вправа 1.

Друге заняття рекомендується почати з вправи, метою якої є налагодження контактів між учасниками групи. Виконання даної вправи сприяє активізації таких компонентів соціальної креативності, як невербальної експресії та перцепції.

Всі учасники розміщуються по колу. Інструкція: “Ми продовжимо роботу над проблемою встановлення контакту і зараз виконаємо таку вправу. Нехай хто-небудь (хто саме, ми вирішимо пізніше) вийде з кімнати. Коли він повернеться, йому потрібно буде визначити, хто з учасників готовий вступити з ним в контакт. При цьому ми будемо користуватися лише невербальними засобами. Зробити висновок про бажання встановлення контакту чи про його відсутність потрібно після того, як ви подивитесь на людину”.

Керівник запитує групу про те, хто хотів би розпочати роботу чи пропонує це зробити конкретному учасникові. Той, хто зголосився (чи обраний) виходить з кімнати, а група у його відсутність визначає учасника, якому потрібно буде вступити в контакт. Решта повинні демонструвати небажання, відсутність бажання це зробити. Потім запрошується той учасник, який чекає за дверима, і він, послідовно підходячи до кожного, визначає готовність учасників вступити в контакт з іншими.

Вправа 2.

Наступна вправа має менш офіційний характер, але також спрямована на активізацію уяви та засобів невербальної комунікації особистості.

Учасники групи стоять по колу.

Інструкція: “Зараз хтось з нас (той, хто виявить бажання) вийде за двері, а ми всі разом виберемо якийсь певний колір. Повернувшись, учасник має дізнатися, який колір ми обрали. Для цього він зможе звернутися до будь-кого з нас, і ця людина покаже обраний колір рухом. Якщо колір не буде визначено, “той, хто відгадує”, має звернутися до іншого і т.д. доти, доки колір не буде названо правильно.

Зображуючи колір, давайте не будемо використовувати рухи, що мають непосредній зв’язок з кольором, чи зображувати предмети, що мають певне забарвлення (наприклад, зображуючи голубий колір, вказувати на небо чи імітувати переливання води”.

Вправа 3.

Виконання наступної вправи спрямовано на активізацію невербальних перцептивних та експресивних навичок студентів. Завдання відрізняється від попередніх підвищеною складністю, що потребує від одних учасників групи достатнього рівня володіння засобами невербальної комунікації (мімікою, пантомімікою і т.д.), а від інших – вміння адекватно інтерпретувати отриману інформацію. Вправа активізує творче мислення членів групи, а також розвиває їхню лінгвокраїнознавчу компетентність.

Група ділиться на 2 підгрупи.

Інструкція: “Зараз у кожній з двох підгруп буде час на виконання самостійної роботи, протягом якого вам слід обрати прислів’я чи приказку та придумати, як ви можете всі разом її презентувати. Зробити це слід без слів, невербально, можна використовувати дії. В презентації мають взяти участь всі члени підгрупи. Після десятихвилинної підготовки одна група покаже те, що вона зробила, а друга дивитиметься і намагатиметься зрозуміти, що показується, і навпаки”.

Можна використовувати наступні прислів’я і приказки:

Not all is gold that glitters (Не все те золото, що блищить).

A devil is not so black as he is painted (Не такий страшний чорт, як його малюють).

No pains, no gains (Без труда нема плода).

That is the early bird who catches the worm (Хто рано встає, тому Бог дає).

When pigs fly (Коли рак на горі свисне).

Look not a gift horse in the mouth (Дарованому коневі в зуби не заглядають).

A bird in the hand is worth two in the bush (Краще синиця у руці, ніж журавель у небі).

Birds of a feather flock together (Рибак рибака бачить здалеку).

A chain breaks at the weakest link (Де тонко, там і рветься).

A hungry belly has no ears (Голодне брюхо до навчання глухе).

Out of sight, out of mind (З очей геть – із серця геть).

Заняття 4

На даному занятті рекомендується провести першу ділову гру. Ми вибрали ділову гру з менеджменту “Мистецтво ведення переговорів”, запропоновану Т.Нікіщенко та А.Караваєвим [4].

Ділова гра проводиться на прикладі конкретної теми, яка послідовно вивчається протягом кількох попередніх занять та є фінальним результатом систематичного вивчення навчального матеріалу.

Мета гри: активізація розумово-мисленнєвої діяльності студентів на заняттях з “Економіки” з опорою на раніше отримані знання базових економічних категорій по темі “Менеджмент як наука та мистецтво управління”.

Завдання гри:

1. На основі знання вихідних матеріалів теми та інтересу студентів до використання ігрових елементів на заняттях отримати синергетичний пізнавально-освітній ефект.

2. Закріпити знання студентів по темі “Мистецтво ведення переговорів”, орієнтуючи їх на активну участь в колективному обговоренні з метою вироблення спільного способу розв’язання проблеми.

3. Показати студентам основні переваги та недоліки різних способів ведення позиційних переговорів та можливості їх виконання в більш раціональних формах.

План гри:

1. Початкова стадія гри. Визначення цілей та завдань гри, знайомство учасників з порядком її проведення.

2. Активна стадія гри.

3. Заключна стадія гри. Підведення підсумків. Визначення результатів.

Обладнання заняття:

- орієнтувальна таблиця “Підходи до ведення переговорів”;
- таблички з назвами груп, що беруть участь у грі;
- пам’ятки та картки учасників;
- порядок ведення гри.

На етапі, що передує грі, студенти отримують теоретичну інформацію по темі: “Ділові переговори”.

Приблизний план вивчення теми:

1. Види та функції переговорів.

2. Організація та здійснення переговорного процесу.

3. Методи та прийоми ведення переговорів.

На одному з попередніх занять проводиться колективна робота зі складання таблиці “Підходи до ведення переговорів”, яка слугуватиме орієнтиром для студентів в ході майбутньої гри. Обговорюються можливі теми переговорів, в ході дискусії обирається одна, найбільш цікава і змістовна. В даному варіанті ділової гри пропонується до розгляду проблема відкриття в місті спеціалізованого магазину з продажу джинсового одягу.

Група поділяється на чотири мікрогрупи, кожна з яких отримує випереджальне завдання з підготовки до участі в грі.

1. Мікрогрупа “представників фірми – виробника джинсового одягу” – отримує завдання продумати пропозиції по відкриттю спеціалізованого магазину в даному місті.

2. Мікрогрупа “підприємців міста” – підбирає аргументи, що доводять доцільність відкриття даного магазину в місті та можливості його відкриття в даний період часу.

3. “Представники преси” – готують запитання для мініпрес-конференції.

4. “Громадські спостерігачі” – виражають суспільну думку різних соціальних груп та мешканців міста.

В кожній мікрогрупі призначається координатор, який контролює підготовку тих, хто навчається, до гри. В першій та другій мікрогрупах визначаються керівник, секретар, експерти, представники зі зв'язків з громадськістю.

В ході гри перша мікрогрупа повинна буде намагатися зайняти “жорстку” позицію з питань, що обговорюються, друга мікрогрупа – протилежну, “лояльну”.

Приблизне коло запитань, що пропонується для обговорення всім мікрогрупам:

1. Рентабельність проекту.
2. Доцільність проекту.
3. Взаємовигідність проекту для різних сторін.
4. Навчальне завдання гри: перетворити позиційні переговори на раціональні переговори та завдяки цьому досягти компромісу.

Хід гри:

1. Початкова стадія гри. “Організатори зустрічі” оголошують порядок денний, представляють учасників, ознайомлюють з регламентом та порядком проведення переговорів і пропонують рекомендації з ефективного ведення переговорів. На цю стадію ділової гри відводиться 5 хвилин. В переговорах беруть участь: 1) представники фірми “Еконіка”; 2) представники нашого міста; 3) громадські спостерігачі (мешканці нашого міста). 4) представники преси (місцевих ЗМІ).

Для організованого проведення переговорів всім учасникам пропонується дотримуватися визначеного порядку та регламенту. На першому етапі переговорів кожна сторона має визначити свої позиції та висловити погляди щодо обговорюваної проблеми. Для обміну інформацією кожній групі дається 3 хвилини. Згодом делегаціям буде надано час на вироблення пропозицій – 5 хвилин. На другому етапі делегації мають подати свої додаткові пропозиції для пошуку компромісного рішення. Для цього кожній групі відводиться також по 3 хвилини.

Представники громадськості та преси зможуть поставити свої запитання та обмінятись думками між другим та третім етапами переговорів. Для обміну думками надається 5 хвилин.

На третьому етапі має бути підписана угода між сторонами.

Для того, щоб переговори виявилися успішними, пропонується врахувати рекомендації західних фахівців в галузі менеджменту:

- слід чітко пам'ятати, який підсумок переговорів є бажаним, але не забувати про такі результати, як визнання та підтримка теплих стосунків;
- потрібно прагнути зрозуміти партнера, його інтереси;
- важливо бути терплячим у разі досягнення результативного рішення;
- потрібно наполегливо відстоювати свої інтереси, але аргументи слід висувати з урахуванням потреб партнера;
- не варто використовувати формулювання, які викликають роздратування, і водночас не є достатньою мірою виправданими;
- потрібно допомогти партнерам по-іншому подивитись на проблему та переосмислити свою власну позицію;
- слід враховувати особливості обставин, за яких проводяться ділові переговори.

Пам'ятка учасникам делегації:

Керівник та заступник – особи, що пропонують погляди й позиції з обговорюваної проблеми від імені делегацій. Секретар – виконує функції посе-

редника, розв'язуючи питання організаційного забезпечення роботи делегації, забезпечує письмове оформлення документів. Експерти – виступають з аргументами у процесі підготовки при підготовці проектів та угод. Представник по зв'язкам з громадськістю – уповноважена особа, що має право виступати від імені делегації перед пресою та громадськістю.

Методи та прийоми ведення переговорів: жорсткі (наступальні): активність, вивчення особистості партнера, наполегливість, визначення слабких сторін індивідуальності партнера, позиційний тиск, завищення вимог, загроза відмови від переговорів, психологічний вплив; м'які (захисні): несмілива “розвідка”, пасивна поведінка, затягування переговорів, відхилення від них, “виривання” поступок, вичікування.

Активний етап гри проводять організатори, надаючи слово учасникам.

Перший етап – визначення позицій сторін з питання про відкриття міського спеціалізованого магазину з продажу джинсового одягу (виступає керівник та заступник). Цей етап займає 6 хвилин.

Між першим та другим етапами – спілкування представників по зв'язкам з громадськістю зі спостерігачами та пресою (секретар записує пропозиції та подає їх організаторам). Витрати часу складають в даному випадку 5 хвилин.

Другий етап – це пошук компромісних рішень (з аргументами виступають експерти). Розрахований на 6 хвилин.

Між другим та третім етапами – складається проект угоди (працюють організатор, секретарі, експерти). Приблизний текст можливого проекту наводиться далі. Одночасно керівники та заступники делегацій відповідають на запитання представників преси. Виступають громадські спостерігачі. Розрахований час вказаного процесу – не більше 5 хвилин.

Заключна стадія гри. Завершується підписанням угоди (беруть участь керівники делегацій). Підводяться підсумки переговорів – надається слово організаторам. Норматив часу – до 5 хвилин.

Орієнтовна таблиця “Підходи до ведення переговорів”.

Порівняння	Позиційні переговори		Раціональні
	м'які	жорсткі	
Учасники	друзі	супротивники	партнери
Мета	погодження будь-якою ціною	перемога будь-якою ціною	пошук раціональних рішень
Підхід	поступки	вимоги	розподіл проблем
Позиція	слабка	тверда	головне – інтереси
Напрямок	м'який щодо людей та проблем	жорсткий щодо людей та проблем	м'який щодо людей та жорсткий щодо проблем
Завдання	отримати погодження	отримати визнання своєї позиції	отримати розв'язання проблем за об'єктивними критеріями
Довіра	повна	відсутня	не має значення
Методи переговорів	повна відкритість намірів, прагнен-	погрози з вимогою односторон-	спільний пошук взаємовигідних

	ня до погодження за рахунок односторонніх втрат та підпорядкування волі суперника	ніх поступок на свою користь, прагнення підкорити партнерів своїй волі	варіантів в доброзичливій атмосфері, що виключає натиск; готовність приймати виважені рішення
--	---	--	---

Порівняння емпіричних даних, які свідчать про розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземних мов в результаті апробації тренінгової програми, буде здійснено в наступних наших публікаціях. При цьому деякі з елементів системи творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземних мов можуть бути уточнені в результаті отримання значущих експериментальних даних. Також в наступних публікаціях залишаємо за собою право наводити приклади тих тренінгових вправ, які не увійшли до даної статті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузьміна Н.В. Творческий потенциал специалиста: Акмеологические проблемы развития / Н.В. Кузьмина // Гуманизация образования. – 1995. – № 1. – С. 41–53.
2. Макшанов С.И. Психология тренинга / С.И. Макшанов. СПб. : Питер, 1997. – 215 с.
3. Моляко В.О. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / В.О. Моляко, О.Л. Музика. – Житомир : Рута, 2006. – 320 с.
4. Никищенко Т., Караваев А. Деловая игра по менеджменту: Искусство ведения переговоров // Т. Никищенко, А. Караваев // Учитель. 2003. – № 3. – С. 46 – 49.
5. Попель А.А. Психологические условия развития социальной креативности студентов в процессе профессиональной подготовки : дисс. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / А.А. Попель. – Нижний Новгород, 2005. – 217 с. Психогимнастика в тренинге / Под ред. Н.Ю. Хрящевой / – СПб.: Речь, Институт тренинга, 2000. – 256 с.
6. Рыжов В.В. Психология творческой личности: Структура творческой личности / В.В. Рыжов, Г.В. Сорокоумова. — Н. Новгород : ВГИПУ, 2006. — 258 с.
7. Шейлз Д. Коммуникативность в обучении современным языкам: Изучение и преподавание иностранных языков для целей общения / Д. Шейлз. – М. : Совет Европы Пресс, 1995.

Ковальчук Т. Г. ТРЕНИНГ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ: РАЗРАБОТКА ТРЕНИНГА И ВНЕДРЕНИЕ В ПРАКТИКУ

В статье описывается модель творческого потенциала будущего учителя иностранного языка, которая включает следующие структурные составляющие: мотивационный компонент, интеллектуальный компонент, эмоциональный компонент, волевой компонент, социальный компонент, личностный компонент. Также разработан психологический тренинг с целью развития творческого потенциала будущего учителя иностранного языка и описаны некоторые его упражнения и техники.

Ключевые слова: *творческий потенциал будущего учителя иностранного языка, субъект творчества, мотивационный компонент, интеллектуальный компонент, эмоциональный компонент, волевой компонент, социальный компонент, личностный компонент, психологический тренинг, упражнение, психотехника.*

Kovalchuk T.G. TRAINING OF CREATIVE POTENTIAL DEVELOPMENT OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS: DEVELOPMENT OF THE TRAINING AND ITS IMPLEMENTATION INTO PRACTICE

The article describes the model of creative potential of future teachers of foreign languages, which contains the following structural components: motivational component, intellec-

tual component, emotional component, volitional component, social component, personal component. Also, psychological training is designed to develop creative potential of future teachers of foreign languages and some of the exercises and techniques are described in the paper..

Keywords: *creative potential of future teachers of foreign languages, subject of creativity, motivation component, intellectual component, emotional component, volitional component, social component, personal component, psychological training, exercise, psychotechnique.*

УДК 159.9

Кононенко С. В. (м. Краматорськ)

ШЛЯХИ, КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

У статті визначені шляхи та методи формування правової свідомості майбутніх юристів, розкрито структуру правової свідомості фахівця юридичного профілю, виділені критерії, показники сформованості правової свідомості у майбутніх юристів в умовах вищого навчального закладу.

Ключові слова: *особистість фахівця юридичного профілю, правова свідомість, юридична діяльність, свідомість, критерії та показники сформованості правосвідомості.*

Постановка проблеми. Сучасна специфіка професійної діяльності і моральний тиск на свідомість юристів вимагає використання вже перевірених, а також нових напрямків формування та поліпшення їх правосвідомості. Формування та вдосконалення правосвідомості можливе лише шляхом правового виховання і правової освіти, які повинні здійснюватися через правову пропаганду й агітацію, правове навчання та юридичну практику, індивідуальну правовиховну роботу й правове самовиховання. З використанням у виховному процесі зазначених шляхів, а також методів позитивного впливу, переконання, наочності, роз'яснення юридичних казусів, самооцінки, самопорівняння, відкривається можливість формування правосвідомості юриста. Правове виховання і правова освіта юриста – це цілеспрямована і систематична діяльність державних і громадських інститутів, вплив юридичної теорії і практики на свідомість майбутнього юриста.

Рівень правосвідомості студентів-юристів є найважливішим показником розвитку особистості і результативності навчально-виховного процесу у ВНЗ. У наукових дослідженнях ще не встановилася єдина точка зору стосовно критеріїв рівнів правосвідомості майбутніх юристів.

Формулювання мети та постановка задачі. Визначити шляхи та методи формування правової свідомості майбутніх юристів, розкрити структуру правової свідомості фахівця юридичного профілю, виділити критерії та показники сформованості правової свідомості у майбутніх юристів в умовах навчання у ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень. Досягнення оптимального рівня розвитку правової свідомості майбутнього юриста вимагає внесення змін до всіх його структурних компонентів. У цьому процесі виявляються різні ознаки – критерії професіоналізму юриста, розробка яких стає можливою в силу нормативності цього явища. Якщо допустити, що в правовій свідомості є норма, то для співвідношення діяльності з її показниками можна виділити психологічні критерії та показники сформованості правової свідомості у майбутніх юристів для оцінки діяльності або думок про неї.